

JAUNĀKĀS LITERATŪRAS APSKATS

senā Jelgava / Sastādītāja Elita
Grosmane. – Rīga: Neputns,
2010. – 336 lpp.

Vairāku gadu garumā lolotais mākslas vēsturnieces Elitas Grosmanes projekts par kādreizējās Kurzemes un Zemgales hercogistes galvaspilsētas Jelgavas jeb Mītavas (*Mitau*) “virtuālo rekonstrukciju” vainagojies ar apjomīgu izdevumu, kurā Latvijas un Vācijas zinātnieki iztīrī dažādus pilsētas kultūrvēstures aspektus. Pētījumu hronoloģiskās robežas aptver laiku no 16. gs. beigām līdz 1944. gadam.

Krājumu atklāj Herdera institūta (Mārburgā pie Lānas) līdzstrādnieka Pētera Verstera pārdomas par Jelgavu kā kultūras centru, īpaši uzsverot, ka pilsētai veiksmīgi izdevās pārvarēt hercoga rezidences statusa zaudēšanu 1795. gadā un arī turpmāk saglabāt kultūras centienu un garīgo aktivitāšu kontinuitāti (14. lpp.). Jelgavas pilsētas lauku novada izveidošanai un tā teritoriju pakāpeniskai iekļaušanai pilsētas administratīvajās robežās līdz 20. gs. 30. gadu beigām izsekojusi LU Latvijas vēstures institūta pētniece Margarita Barzdeviča. Vērtīgu informāciju sniedz arī rakstam pievienotais Jelgavas 17.–20. gs. plānu saraksts. Daudzus no minētajiem plāniem izmantojusi arī LMA Mākslas vēstures institūta zinātniece Elita Grosmane savā pētījumā par Jelgavas pilsētnieciskās struktūras īpatnībām un vairāku gadsimtu garumā piedzīvotajām izmaiņām. Viņa ir autore vēl vienam krājuma rakstam, kurā pētniece atspēko mākslas vēsturnieku aprindās iesakņojušos mītu par Johanu Heincu kā Jelgavas 17. gs. pirmās puses kokgriezēja un mākslas galdnieka Tobiasa Heinces tēvu, kā arī sniedz informāciju par Tobiasa Heinces biogrāfiju un darbību, tuvāk apskatot Jelgavas Sv. Trīsvienības baznīcas interjeru.

Divu rakstu autors ir arī Rundāles pils muzeja direktors Imants Lancmanis. Pirmajā no tiem I. Lancmanis analizē gravīras, kurās redzama Jelgavas panorāma un t.s. vecā Jelgavas pils 18. gs. sākumā, un precīzē vairākus faktus, par kuriem līdz šim nebija īstas skaidrības, piemēram, par pils baznīcu. Savukārt otrais raksts veltīts pilsētas apbūvei klasicisma laikmetā (18. gs. beigās un 19. gs. pirmajā pusē), no kuras līdz mūsdienām saglabājušās vien dažas celtnes. Atsevišķiem objektiem veltīti mākslas vēsturniecu Kristīnes Ogles un Valdas Vilītes pētījumi. K. Ogle pievēršas Sv. Jura Romas katoļu

baznīcas arhitektūrai un interjeram, sniedzot ieskatu arī Jelgavas katoļu draudzes vēsturē. Savukārt V. Vilīte aplūko slavenā arhitekta Frančesko Bartolomeo Rastrelli pēdējo celtni Zemgalē – Sv. Simeona un Sv. Annas pareizticīgo baznīcu. Ar Kurzemes hercogistes kultūrvēsturi saistās Vācu vēstures institūta Varšavā līdzstrādnieces Almūtas Būsas raksts, kas sniedz ieskatu derīgo augu un ziedu klāstā, kurus audzēja hercoga dārzos. Hercogistes mākslas dzīvē ļauj ielūkoties Rundāles pils darbinieces Ievas Lancmanes pētījums par Jelgavas māksliniekiem un glezniecību 17.–18. gadsimtā.

Ar Jelgavas kā Kurzemes guberņas administratīvā centra kultūras dzīves norisēm iepazīstina mākslas vēsturniece Edvarda Šmite rakstā par mākslinieka, zīmēšanas skolotāja un aktīva Kurzemes Literatūras un mākslas biedrības darbinieka Jūliusa Dēringa dzīvi un darbību. Dēringa atstātais literārais un mākslinieciskais mantojums sniedz bagātīgu materiālu attiecīgā laikmeta norišu pētniecībai un vēl ne tuvu nav pietiekami izmantots. Bet arhitekts Jānis Zilgalvis aplūko līdz šim maz pazīstama zviedru izcelsmes arhitekta Kārļa Eduarda Strandmana veikumu Latvijā un Lietuvā (galvenokārt Latvijas pierobežā) 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā. Saiknei starp Jelgavas un Rīgas māksliniekiem 20. gs. 20. un 30. gados pievērsās mākslas zinātniece Aija Brasliņa, aplūkojot mākslinieku un rakstnieku biedrības “Zaļā vārna” darbību Jelgavā. Savukārt par mākslas dzīvi un māksliniekiem padomju un vācu okupācijas laikā 1940.–1944. gadā vēstī mākslas zinātnieks Guntis Švītiņš.

Krājumu noslēdz Jelgavas Latīņu skolas rektora, hercoga bibliotekāra un dzejnieka Kristiana Bornmana 1686. gadā publicētās poēmas “Mitau” (“Jelgava”) atdzejojums latviešu valodā, ko paveicis tulkotājs Valdis Bisenieks. Tam pievienots literatūrzinātnieces Ināras Klekeres priekšvārds un komentāri.

Izdevums ir bagātīgi ilustrēts ar plānu un karšu attēliem, fotogrāfijām, zīmējumiem un gleznu reprodukcijām. Neapšaubāmi, krājums ir vērtīgs pienesums Latvijas, sevišķi Jelgavas, pagātnes norišu izpratnei un rosinošs jauniem pētījumiem kultūras, arhitektūras un mākslas vēstures jomā. Tomēr, kā zināms, nekā ideāla uz šīs pasaules nav, tāpēc jāizsaka arī daži kritiski aizrādījumi. Tā visai mulsinoša liekas grāmatas nosaukuma rakstība ar mazo burtu, lai gan priekšvārdā sastādītāja Elita Grosmane lieto no latviešu valodas viedokļa pareizo virsraksta formu – “Senā Jelgava”, nevis *senā Jelgava*, kā tas redzams uz grāmatas vāka. Tekstā atrodamas arī dažas drukas kļūdas, galvenokārt gadskaitļu rakstībā. Ne visai parocīgi lasītājam, ka pie kartēm un plāniem nav norādītas signatūras, pēc kurām tie atrodami attiecīgajā arhīvā, muzejā vai bibliotēkā, bet tās jāmeklē tekstā un atsaucēs. Nav arī saprotams, kādēļ personu rādītājs ir novietots pirms Ināras Klekeres apcerējuma par K. Bornmana poēmu, savukārt viņas ievadkomentārs – aiz dzejojuma, nevis pirms tā. Taču tas viss nemazina grāmatas nozīmīgumu un devumu vēstures pētniecībai.

Mārīte Jakovļeva